

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ.—Σκλάβοι, Σκλαβησιάνοι καὶ βάρβαροι, ὑπὸ Κ. Ἀμάντου.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Σλάβοι ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν γίνονται γνωστοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς μὲ τὸ ὄνομα Σκλαβηνοί, τὸ ὁποῖον προήλθεν ἀπὸ τὸ σλαβικὸν Slověne¹. Τὸ ἀρχικὸν sl- ὡς ἄγνωστον εἰς τὴν ἑλληνικὴν φθογγολογίαν ἐλέχθη σθλ- σθλ- σκλ-² καὶ δι' αὐτὸ ἔχομεν εἰς τοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς πλὴν τοῦ Σκλαβηνός καὶ Σκλάβος καὶ τὸν τύπον Σθλάβος-Στλάβος. Ἀπὸ τὸ Σκλαβηνός προήλθεν ὀπισθοχωρητικῶς ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ὁ βραχύτερος τύπος Σκλάβος³. Παραθέτομεν ἀμέσως παραδείγματα τῆς χρήσεως διαφόρων τύπων, τοὺς ὁποίους σημειῶναι καὶ ὁ Ν. Blagoev, ἐν παρόδῳ νομίζω, εἰς τὴν Sbornik na Bolgarskata Akademija na Naukitje τ. VI. 4 (Sofia 1916) σ. 23. Τὴν μελέτην ταύτην δὲν εἶδον.

Τὸν τύπον Σκλαβηνός μεταχειρίζεται ὁ Προκόπιος, ὅπως π.χ. εἰς τὸ ἐξῆς χωρίον (Ἵπερ πολ. VII, 29, 1 Haury): «Σκλαβηνῶν στρατεύμα διαβάντες ποταμὸν⁴ Ἰστρον Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρι Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα». Ὁμοίως παρὰ Μενάνδρῳ γίνεται χρῆσις τοῦ Σκλαβηνός⁴: «κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Τιβερίου Κωνσταντίνου καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θράκῃ ξυνηνέχθη τὸ Σκλαβηνῶν ἔθνος μέχρι πού χιλιάδων ἑκατὸν Θράκην καὶ ἄλλα πολλὰ ληΐσασθαι». Παρὰ Θεοφυλάκτῳ Σιμοκάττῃ (σ. 52 de Boor): «τὸ τῶν Σκλαυηνῶν ἔθνος ἐπαφίησιν (ὁ Χαγάνος τῶν Ἀβάρων) καὶ πλεῖστα τῆς Ρωμαίων γῆς ἀποκείρεται».

Τὸν τύπον Σκλάβος μεταχειρίζεται πρῶτος, ὅπως βλέπω, ὁ Ἀγαθίας (σ. 249,3 Bonn): «Σουαρούνας τις ὄνομα Σκλάβος ἀνήρ». Ὁμοίως τὰ δημωδέστερα κείμενα τοῦ Μαλάλα, τοῦ Χρονικοῦ Πασχαλίου. Παρὰ τῷ Μαλάλῃ (σ. 490,6): «ἐπανέστησαν οἱ Οὐννοι καὶ οἱ Σκλάβοι τῇ Θράκῃ καὶ πολεμήσαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν». Χρον.

¹ Περὶ τῆς πρώτης σημασίας τοῦ ὀνόματος Slověne δὲν κάμνω λόγον ἐνταῦθα, ὁ δ' ἐνδιαφερόμενος ἄς ἀναγνώσῃ τὴν μελέτην τοῦ Α. BRUCKNER, εἰς τὸ *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* 2, 141. Ὁ PEISKER (*The Cambridge medieval History*, 2, 1913, σ. 42) θεωρεῖ τὸ Slověne τοπικὸν τοῦ Slovy.

² Περὶ τῆς σειρᾶς sl) σθλ) σκλ- ἔγραψεν ὁ VASMER εἰς τὸ *Zeitschrift für deutsche Wortforschung*, 9, 1907. Τὴν γνώμην τοῦ Vasmer γνωρίζω μόνον ἐκ πληροφορίας τοῦ ἰδίου. Ἄλλ' ἤδη ὁ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (*Δοκίμιον περὶ τῆς πλησιεστάτης συγγενείας τῆς σλαβονορωσικῆς γλώσσης πρὸς τὴν ἑλληνικὴν*, 1, Πετροῦπολις, 1828, προλεγόμενα § κ') ἔγραψεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ τὸ σλ- τοῦ ὀνόματος Σκλάβος ἢ Σλοβένος ἔκαμαν σθλ. ἢ σκλ., διότι δὲν ἀρχίζει καμμία ἑλληνικὴ λέξις ἀπὸ σλ-.

³ Βλ. VASMER ἐνθ' ἄνωτ. καὶ P. KRETSCHMER, *Die slavische Vertretung von indogermanischen O*, *Archiv für slavische Philologie*, 27, 1905, σ. 231 (πβ. καὶ *Glotta*, 15, 1927, σ. 307).

⁴ *Histor. Gr. minores*, 2, 98, 21.

Πασχ. (1,724): «οἱ ἐξειλήσαντες κολύμβω ἐκ τῶν μονοξύλων Σκλάβοι». Ὁ Πισίδης μεταχειρίζεται τὸν τύπον Σθλάβος (Bell. Avar. 197):

Σθλάβος γὰρ Οὐννω καὶ Σκύθης τῷ Βουλγάρω
αὐθις τε Μῆδος συμφρονήσας τῷ Σκύθῃ
μίαν καθ' ἡμῶν ἀντεκίνησαν μάχην

Πολλοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Νικηφόρος πατριάρχης, ὁ Θεοφάνης, ὁ Φώτιος καὶ ἄλλοι, μεταχειρίζονται ἄλλοτε τὸν τύπον Σκλαβηγός καὶ ἄλλοτε τὸν τύπον Σκλάβος, συμφώνως πρὸς παλαιότερον πρότυπον που εἶχον ὑπ' ὄψιν. Ὁ τύπος Σκλάβος γίνεται βαθμηδὸν συνηθέστερος, ἀλλὰ συγγραφεῖς ἀρχαίζοντες μεταχειρίζονται καὶ τὸν τύπον Σκλαβηγός ἢ καὶ Σκλαβῖνος. Οὕτω εἰς τὸν βίον Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου¹ φέρεται: «βουλή ποτε τῷ ἀγίῳ γέγονε σὺν ἐνὶ τῶν μαθητῶν ὀρμησαι πρὸς τὰ τῶν Σκλαβηγῶν μερῶν ὄρη»². Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους, εἰς τὸν Γεώργιον Μοναχόν, εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον καὶ ἄλλους συγγραφεῖς εἶναι συνήθης ὁ τύπος Σκλάβος. Ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος ἀπαντᾷ συχνότερον ὁ τύπος Σλαβῖνος, πιθανῶς ἕνεκα τῆς διαδοθείσης εὐρύτερον ἐννοίας τοῦ Σκλάβος = αἰχμάλωτος, ἢ ὅποια ἐπρόκειτο σύγχυσις. Οὕτω π.χ. φέρεται παρὰ Νικηφόρου Βρυεννίου (σ. 100, 18): «τοῦ Σθλαβίνων ἔθνους τῆς δουλείας Ρωμαίων ἀφηνιάσαντος καὶ τὴν Βουλγαρίαν δηρῶντος τε καὶ ληϊζομένου. . . Σκοῦποι τε καὶ Ναιῖσος ἐπορθοῦντο»: Ὁμοίως γράφουν ὁ Νικήτας Χωνιάτης (σ. 224, 24), ὁ Κωνσταντῖνος Ἀκροπολίτης³ καὶ ἄλλοι. Καὶ ὁ τύπος Σθλάβος ἢ Στλάβος ἀπαντᾷ εἰς τὸν Νικήταν Χωνιάτην (846, 12) καὶ εἰς ἔγγραφα⁴. Ὁ σλαβικός λοιπὸν τύπος Slovene ἔγινεν εἰς τὸ Βυζάντιον Σκλαβηγός, ἐκ τούτου δ' ἔπειτα ὁ Σκλάβος, ὁ Σκλαβῖνος ἢ Σθλαβῖνος κλπ.

¹ F. DVORNIK, La vie de St. Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IX siècle. 1926, σ. 54.

² Ἀπὸ τὸ πρῶτον ὄνομα τῶν Σλάβων, τὸ Σκλαβηγός, προήλθε καὶ τὸ γεωγραφικὸν ὄνομα Σκλαβηνία, ἢ χώρα τῶν Σλάβων. Σκλαβηνία ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Θεοφυλ. Σιμοκάττου καὶ ἡ σημερινὴ Ρουμανία (ἐκδ. de Boor, σ. 293, 1 κ. α.), ἀλλὰ καὶ ἡ Βουλγαρία κατὰ τὸ Λεξικὸν τοῦ Κυρίλλου καὶ ἡ ὄρεινὴ παρὰ τὸν Στρυμόνα καὶ τὴν Ροδόπην χώρα, ὡς ὑπεστήριξα ἄλλοτε (βλ. Μακεδονικά, 1920, σ. 17 καὶ Πρακτικά τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἐταιρείας, 1926, σ. 26). Αὐτὴν τὴν Σκλαβηνίαν ἐνοσε ὁ Θεοφάνης ἀναφέρων (ἐκδ. de Boor 1, 430) «τὰς κατὰ Μακεδονίαν Σκλαυινίας», ὅχι τάχα τὴν περὶ Θεσσαλονίκην χώραν. Εἰς ὅσα προηγουμένως συνεκέντρωσα χωρία προσθέτω καὶ τὸ ἀνωτέρω σημειωθὲν τοῦ Δεκαπολίτου: «βουλή ποτε τῷ ἀγίῳ γέγονε σὺν ἐνὶ τῶν μαθητῶν ὀρμησαι πρὸς τὰ τῶν Σκλαβηγῶν μερῶν ὄρη». Καὶ κατωτέρω (σ. 62, 1): «στάσις οὐ μικρὰ τοῦ τῆς ἐκεῖνης (;) Σκλαβηνίας ἐξάροχτος γέγονε καὶ πολλὴ χύσις αἱμάτων ποταμηδὸν ἐπερρύη». Τὰ χωρία ἀναφέρονται εἰς τοὺς Σλάβους Στρυμόνος, καὶ γίνεται σαφές ὅτι Σκλαβηνία ἐνταῦθα εἶναι ἡ ὄρεινὴ, ὅχι ἡ πεδινὴ χώρα τοῦ Στρυμόνος.

³ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, 1, 190, 194 κ. α.

⁴ MIKLOSICH-MÜLLER, Acta et Diplomata graeca, 5, 66.

Δυσκολωτέρα ἴσως εἶναι ἡ ἔρμηνεία τοῦ τύπου **Σκλαβησιάνος** ἢ Σκλαβησιανός ἢ Σθλαβησιάνος, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ τὸν ἕνατον καὶ δέκατον αἰῶνα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὸ θέμα Ὀψίκιον, ὅπου δηλ. ὁ Ἰουστινιανὸς Β΄ κατὰ τὴν Χρονογραφίαν τοῦ Θεοφάνους (1,364) ἐγκατέστησε Σλάβους. Οἱ ἀπόγονοι τῶν Σλάβων τούτων (κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον 3,666: «ἀπὸ τῶν Σθλαβησιάνων τῶν καθημένων εἰς τὸ Ὀψίκιον») στρατολογοῦνται ἐντατικῶς καὶ ἀναφέρονται εἰς ἐκστρατείας ὄχι μόνον κατὰ τῶν Ἀράβων¹ ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Σλάβων τῆς Πελοποννήσου².

Ἄλλὰ διατὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν Σλάβων τοῦ θέματος Ὀψικίου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὀνομάζονται ἀργότερα Σκλαβησιανοί; Ὑποθέτω ὅτι κατὰ τὸ **Θρακησιανοί** ἢ Θρακησιάνοι ἦτοι οἱ στρατιῶται τοῦ θέματος Θρακησιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐδόθη καὶ τὸ ὄνομα Σκλαβησιανός εἰς ὠρισμένον στρατιωτικὸν τάγμα, τὸ ὁποῖον πιθανῶς δὲν ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ Σλάβους, οἵτινες ἄλλως κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα θὰ εἶχον ἀναμιχθῆ καὶ μεθ' Ἑλλήνων, καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἔχωσι τὸν ἀμιγῆ χαρακτῆρα τῶν Σλάβων τῶν ἐγκατασταθέντων ἐπὶ Ἰουστιανοῦ Β΄ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Σκλαβησιανοὶ λοιπὸν δὲν εἶναι πάντοτε ἀπλῶς Σλάβοι, ἀλλὰ στρατιῶται τοῦ τάγματος τοῦ ἰδρυθέντος ἐκ Σλάβων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Κατὰ τὸ **Θρακησιάνος**³ πιθανῶς ἐπλάσθη καὶ ὁ τύπος **καραβησιάνοι** (καὶ θέμα **καραβησιάνων** ἢ **πλωϊζομένων**) = ναυτικοὶ (ἐκ τοῦ **κάραβος**)⁴.

¹ Κ. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝ. de Cerim. 1, 663, καὶ 666 καὶ ΘΕΟΦΑΝ., Συνέχ. 474: «ἐπιλέκτου στρατοπέδου Θρακιῶν, Μακεδονικῶν καὶ Σθλαβησιάνων εἰς Κρήτην ἐκπέμψαι ἔδοξεν».

² Κ. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝ. de adm. imp. 3, 223: «εὐθέως γενομένης τῆς τῶν Σκλαβησιανῶν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ αὐτοῦ θέματος (=Πελοποννήσου) ἀπέστειλαν οἱ αὐτοὶ Σκλάβοι, οἳ τε Μιλιγγοὶ καὶ οἱ Ἐξερῆται, πρὸς τὸν κύριον Ρωμανὸν τὸν βασιλέα ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες τοῦ συμπαθηθῆναι αὐτοῖς τὰς προσθήκας τῶν πάκτων καὶ τελεῖν αὐτούς, καθὼς καὶ πρότερον ἐτέλουν. Ἐπεὶ δέ, καθὼς προεῖρηται, εἰσῆλθον οἱ Σκλαβησιανοὶ ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου δεδιώς ὁ βασιλεὺς ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ προστεθέντες τοῖς Σκλάβοις παντελῶς ἐξολόθρευσιν τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐργάσωνται ἐποίησεν αὐτοῖς χρυσόβουλλον ἵνα τελῶσι τὰ πάκτα ὡς καὶ πρότερον». Ὁ Ρωμανὸς λοιπὸν ἐφοβήθη μήπως ὁ στρατὸς τῶν Σκλαβησιανῶν, τῶν συγγενῶν πρὸς τοὺς Σλάβους, συνεννοηθῆ μετ' αὐτῶν καὶ δι' αὐτὸ ἔσπευσε νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις των.

³ Ὅπως τὰ μεσαιωνικὰ Σκλαβησιανός ἢ Σκλαβησιάνος καὶ **καραβησιάνος** ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸ **Θρακησιάνος**—τοῦ θέματος Θρακησιῶν στρατιώτης, οὕτω καὶ εἰς νεωτέρους χρόνους πολλὰ τοπικὰ ὀνόματα Κεφαλληνιακὰ ἐσχηματίσθησαν εἰς—ισιάνος, κατὰ τι πρότυπον εἰς τὸ ὁποῖον τὸ -ισ ἀνῆκεν εἰς τὸ θέμα. Οὕτω λέγεται ὁ κάτοικος τῆς Σκάλας Σκαλισιάνος ὁ τῶν Κορωνῶν Κορωνισιάνος. Ἀράκκλη—Ἀρακκλησιάνος. Πυργί—Πυργισιάνος, Κεραμιεῖς—Κεραμισιάνος κλπ. κατὰ τὸ **Ἐρρῖσο**—**Ἐρρῖσιάνος** (βλ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ, Περὶ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς. *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζ. Σπουδῶν*, 4, 1927, σ. 338 κέξ).

⁴ Βλ. περὶ αὐτῶν Ε. STEIN, Studien zur Geschichte des Byz. Reiches vornehmlich unter dem Kaiser Iustins II. und Tiberius Constantinus 1919, σ. 165 καὶ 168.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πολλαπλῶν τύπων Σκλαβηγός, Στλάβος κλπ. ἐπεκράτησε βαθμῆδόν ὁ βραχυτέρος τύπος Σκλάβος (σπανιώτερον Σθλάβος), ὅστις καὶ προσέλαβε καὶ νέαν ἔννοιαν, τὴν τοῦ αἰχμαλώτου ἢ δούλου¹, εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ τοῦ βυζαντινοῦ δὲ τύπου Σκλάβος προήλθον οἱ εὐρωπαϊκοὶ *sclavus*, *esclave*, *schiano* κλπ. Ἡ σημασία αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς ἀτελοῦς πολιτειακῆς ὀργανώσεως τῶν Σλάβων, ἡ ὁποία ἔγινεν αἰτία εὐκόλου ὑποδουλώσεως ἢ αἰχμαλωσίας αὐτῶν πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀσίας ἐπιτρεχόντων τὴν νότιον Ρωσσίαν καὶ σημερινὴν Ρουμανίαν καὶ Οὐγγαρίαν Οὐννων καὶ ἄλλων τουρκικῶν λαῶν. Ἐνῶ κατὰ τινὰς εἰδήσεις τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Προκοπίου καὶ κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Fallmerayer πολυαρίθμοι Σλάβοι κατέκλυσαν τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον, βλέπομεν ἔπειτα ὅτι οἱ Ἄβαροι ἰδρύουν κράτος παρὰ τὸν Δούναβιν χωρὶς σοβρὰν ἀντίστασιν παρὰ τῶν Σλάβων, οἱ δὲ Βούλγαροι ἀργότερα καταλαμβάνουν τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βουλγαρίαν ἐπίσης χωρὶς ἀντίστασιν τῶν ἐκεῖ πολυαρίθμων Σλάβων. Πολὺ πιθανὸν φαίνεται ὅτι οἱ Σλάβοι καὶ εἰς τὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν παραδουναβείων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὸν ἕκτον καὶ ἕβδομον αἰῶνα ὠδηγοῦντο καὶ διηυθύνοντο ἄλλοτε ὑπὸ Κουτριγούρων, ἄλλοτε ὑπὸ Ἀβάρων² καὶ ἄλλοτε ὑπὸ Βουλγάρων, παλαιότερον δ' ἴσως καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (Γηπαίδων πρὸ πάντων). Ἀκριβῶς ἔνεκα τούτου τοῦ λόγου, ἐπειδὴ δηλ. ἐξετέλουν ἐπικουρικὰς ἐργασίας τοῦ στρατοῦ τῶν ἀνωτέρω λαῶν ἢ ἦσαν αἰχμαλῶτοι αὐτῶν, ἔλαβεν ἡ λ. Σκλάβος καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰχμαλώτου, δούλου. Κατὰ τὸν Dvornik³ καὶ οἱ «*servi Sarmatorum*» οἱ ὁποῖοι ἐπαναστατοῦν τὸ 237 κατὰ τῶν ἀρχόντων των, ἦσαν Σλάβοι καὶ ἐπομένως καὶ τότε ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ καλῶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν.

¹ Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἢ λ. Σκλάβος μετεφέρθη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν Δύσιν καὶ μὲ τὴν νέαν σημασίαν ὑπὸ τὸν τύπον *Sclavus* ἢ *Slavus*. Βλ. DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, 7, σ. 357 ὅπου *slavus*=*servus*, *serviens* καὶ *sclavus*=*captivus*, *servus*. Ὁ Καρολίδης γράφει (HERTZBERG—ΚΑΡΟΛΙΑΔΟΥ *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου μέχρι σήμερον*, 1, σ. 280) ὅτι εἰς τὴν Γερμανίαν κατήντησεν ἡ λ. Σκλάβος = δούλος, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ μετεχειρίζοντο περὶ τῶν Σλάβων τὸ κελτικὸν ὄνομα *Venedi-Wenden* (βλ. PEISKER, *The Cambridge Medieval History*, 2, 1913, σ. 421. Πβ. καὶ *The Encyclopaedia Britannica* ἐκδ. 1929 ἐν λ. *Slavs* σ. 790: «The name *Venedi* ist clearly *wend*, the name that the Germans have always applied to the Slavs») ὁ δὲ τύπος *sclavus*, *esclave* μόνον διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἠδύνατο νὰ προέλθῃ, ἀφοῦ αὕτη μόνον ἔλεγε τοὺς Σλάβους Σκλάβους.

² Κατὰ τὸν N. JORGA (*Époque et caractère de l'établissement des Slaves dans la Peninsule des Balkans* ἐν *Revue historique du Sud - Est Européen*, 7, 1930 σ. 17) κυρίως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων ὠθήθησαν πρὸς νότον οἱ Σλάβοι: «L'empire des Avars a provoqué le mouvement vers le Sud. Ce que les Slaves n'auraient pas pu accomplir par eux-mêmes, ils l'ont fait en suivant cette grande invasion avare».

³ F. DVORNIK, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX siècle*. Paris, 1926, σ. 2, σημ. 2.

Δὲν θὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς νέας σημασίας τῶν Σκλάβων σήμερον, ἀλλὰ σημειῶνω μόνον ὀλίγας λέξεις. Ὁ κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα πατριάρχης Νικήτας ὁ «Σκλάβος» κατὰ τὸν Ζωναρᾶν (3,352) «οὐδ' ἐξ ἐλευθέρων ἀλλ' ἐκ δούλων εἶλκε τὴν τοῦ γένους σειρὰν», ἐπομένως κατὰ τινὰς τοῦλάχιστον συγγραφεῖς ἐλέγετο Σκλάβος, διότι προήρχετο ἐκ δούλων. Εἰς σφραγίδα δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pantchenko¹ καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Schlumberger² ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιγραφή

τῶν ἀνδραπόδων τῶν σκλαβῶν τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας

ὅπου βέβαια πρόκειται περὶ Σκλάβων—δούλων.

Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τοῦ Βυζαντίου καταντᾷ συχνότερα ἡ σημασία. Παρὰ τῷ Νικήτᾳ Χωνιάτῃ σ. 115: «κελαινοχρῶτά τινα Αἰθίοπα» ὁ κῶδ. Β ἔχει τὴν γραφὴν «Σαρακηνὸν σκλάβον»³.

Καὶ τὰ ὀλίγα αὐτὰ παραδείγματα ἀρκοῦν διὰ τὴν νέαν σημασίαν τοῦ Σκλάβος—δούλος. Ἄλλ' ἀφοῦ τόσον εὐκόλα οἱ Σλάβοι ἐγένοντο σκλάβοι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὀρθὰ ὅσα ὑπερβολικὰ ἐλέχθησαν περὶ τῶν Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Fallmerayer, καὶ ἀπὸ τὸν Vasiliev καὶ τὸν Dvornik. Ὁ Vasiliev δέχεται ὅτι «Σλαβικαὶ ἐγκαταστάσεις μεγάλου ὄγκου ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔκτου αἰῶνος»⁴, ὁ δὲ Dvornik ἐπίσης ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σλάβων περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἐνίσχυσαν πολὺ τὰς ἐν Ἑλλάδι σλαβικὰς ἀποικίας⁵. Ἐφ' ὅσον οἱ Σλάβοι δουλεύουν ἢ ἀκολουθοῦν ἄλλους λαούς, δὲν δύναται νὰ γίνεται λόγος περὶ σλαβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἢ Πελοπόννησον. Ἡ δὲ βαθμιαία καὶ εἰρηνικὴ διεσδυσίς Σλάβων ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Πελοποννήσου ἀπῆτησεν ἴσως ἓνα αἰῶνα μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἐπὶ Ἡρακλείου Σλάβων νοτίως τοῦ Δουνάβεως καὶ δι' αὐτὸ συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν ἀντίληψιν ὅτι περὶ ἐγκαταστάσεως Σλάβων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον δύναται νὰ γίνεται λόγος μόνον κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα.

Ὅπως ὑπερβολικὰ ὑπῆρξαν αἱ γνῶμαι περὶ ἐγκαταστάσεως Σλάβων κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, οὕτω καὶ περὶ τῶν τοπωνυμίων τῶν ἐκ τοῦ Σκλάβος παραγῶγων ἐξε-

¹ *Izvestija* (Κωνσταντινουπόλεως), 8, 1903, σ. 15.

² *Byz. Zeitschrift*, 12, 1903, σ. 277.

³ Πβ. παρὰ Νικήτᾳ 168,21: «παιδὸς εἰς τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας ἡμμοιρηκῶς ἀλλοεθνούς» ὅπου ὁ κῶδιξ Β ἔχει τὴν γραφὴν «σθλάβου» (=σκλάβου, ὑπηρέτου) βαρβάρου». Ἴσως καὶ τὸ παρὰ Νικήτᾳ 846 «Σθλάβου τινὸς Βαρηνοῦ» γραπτέον «σθλάβου (ἤτοι δούλου ἢ αἰχμαλώτου) τινὸς Βαρηνοῦ».

⁴ A. VASILIEV, — S. RAGOZIN, *History of the Byzantine empire*, 1, 1928, σ. 215: «Slavonic settlements of very considerable size existed in Greece from the end of the sixty century».

⁵ F. DVORNIK, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX siècle*, σ. 5 κ. α.

φράσθησαν μονομερείς ἢ ἀσαφεῖς ἀντιλήψεις. Οὕτω ὁ Weigand¹ ἔγραψεν ὅτι τὰ τοπωνύμια Σκλαβοχωῖρι (Λακωνίας καὶ Κρήτης), Σκλαβεῖκα (Τριφυλίας) καὶ Σκλαβᾶτα (Κεφαλληνίας) «ἐνθυμίζουσι Σλάβους». Ἡ παρατήρησις αὕτη προφανῶς δεικνύει ὅτι ὁ Weigand ἐσχέτιζε τὰ ἀνωτέρω τοπωνύμια πρὸς τὴν ἐθνολογικὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Σκλάβος. Πρὶν ἐξετάσω τὴν ἀξίαν τῆς γνώμης ταύτης νομίζω καλὸν νὰ σημειώσω καὶ ἄλλα τοπωνύμια ἐκ τοῦ ὀνόματος Σκλάβος.

Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν τυπικῶν τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ Dmitrievskij (σ. 697 καὶ 698) ἐγνώσθησαν τὰ τοπωνύμια «τὸ προάστειον οἱ Σθλάβοι» καὶ «τὸ χωρίον τοῦ Σθλαβοπόλου», ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ φαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὸ πρῶτον ὁ Σθλάβος = σκλάβος, δοῦλος, αἰχμάλωτος. Ἐπίσης εἰς τὸν μεσαιωνικὸν Πόντον ἀναφέρεται «ὁ αἰγιαλὸς τοῦ Σθλαβοπιάστου» κατὰ τὸν Πανάρετον², καὶ εἰς τὸ τοπωνύμιον δὲ τοῦτο Σθλάβος = σκλάβος. Ζήτημα εἶναι ἂν καὶ «ἡ μονὴ ἢ ἐπονομαζομένη τῶν Σκλάβων» εἰς τὸ Carbone προῆλθεν ἀπὸ Σλάβους, ὅπως νομίζει ἡ G. Robinson³, ἢ ἀπὸ σκλάβους.

Ἐπιπλέον καὶ ἄλλα σημερινὰ τοπωνύμια, τὰ ὅποια δὲν ἐγνώριζεν ὁ Weigand καὶ τὰ ὅποια «ἐνθυμίζουσι» σκλάβους καὶ ὄχι Σλάβους: Σκλαβόκαμπος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης Κρήτης, Σκλαβόγιαλος εἰς τὴν Μεσσηνίαν, Σκλαβουχώρι εἰς τὴν Τήνον, Σκλαβιά (τὰ) εἰς τὴν Χίον⁴, Σκλαβοπούλλα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σελίνου Κρήτης καὶ Σκλάβοι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην καὶ παρὰ τὴν Σιάτισταν τῆς Μακεδονίας. Ὅλα ταῦτα προέρχονται ἀπὸ τὸ σκλάβος καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ Σκλάβος. Μόνον περὶ τοῦ Σκλαβοχωρίου τῆς Λακωνικῆς θὰ ἠδύνατο νὰ γεννηθῆ ἀμφισβήτησις ἂν προῆλθεν

¹ G. WEIGAND, Die Wiedergabe der Slavischen Laute in den Ortsnamen des Peloponnes. *Balkan - Archiv*, 4, 1928, σ. 8.

² Κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐν *Néw Ἑλληνομνήμωνι*, 4, 291. Πβ. καὶ FALLMERAYER, Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt, 1827, σ. 38 καὶ 100. Τὰ ὀνόματα Σθλαβοπιάστης, Σθλαβοπόλης δεικνύουσι ὅτι ὄχι μόνον ὁ Σκλάβος ἀλλὰ καὶ ὁ Σθλάβος ἐδήλου καὶ τὸν δοῦλον, ὅπως ὑπεστήριξεν ἄλλοτε ὁ TAFEL (Symbolarum criticarum geographiam byzantinam spectantium partes duae 2,123 καὶ 2,126 σημ.), ἐναντίον τοῦ FALLMERAYER (Fragmente aus dem Orient, 1877, σ. 498) ὅστις τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Κ. Πορφυρογεννήτου, «ἐσθλαβώθη πᾶσα ἡ χώρα» ἡρμήνευε διὰ τοῦ ἐξεσλαβίσθη καὶ ὄχι διὰ τοῦ ἐσκλαβώθη, διότι δὲν ἐδέχετο ὅτι Σθλάβος = καὶ ὁ δοῦλος. Μὲ τὸν Tafel συμφωνεῖ καὶ ὁ Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (*Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν*, 9, 1861, σ. 1623).

³ G. ROBINSON, History and Cartulary of the Greek monastery of St. Elias and St. Anastasius of Carbone II, 1 (Orientalia Christiana, 15, 2 1929, Nr. 35, 11: «τῆς μονῆς τῶν ἁγίων μαρτύρων τῆς ἐπονομαζομένης τῶν Σκλάβων» καὶ Νο 53, 19: «ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τὸν ἐπονομαζόμενον τῶν Σκλάβων».

⁴ Εἰς τοῦ ΜΙΚΛΟΣΙΧ-ΜÜLLER τὰ Acta et Diplomata graeca 3,344 φέρεται: «νὰ εὐρεθῶν ὄλα τὰ σκλαβιά ὅσα εἶναι εἰς τὸ κατᾶστιχον». Τὰ σκλαβιά εἶναι πληθυντικός τοῦ σκλάβος πβ. Τοῦρκος Τοῦρκοι καὶ Τουρκιά.

ἀπὸ τὸ σκλάβος ἢ τὸ Σκλάβος=Σλάβος, διότι τοῦτο εἶναι μεσαιωνικόν¹ καὶ διότι εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως ἀναφέρονται ἀκόμη «τὰ Σκλαβικά» τῆς Λακωνικῆς καὶ «τῶν Σκλαβῶν ὁ δρόγγος» (ἐκδ. Schmith στ. 3040 καὶ 4605). Τὰ δὲ Σκλαβείκα τῆς Τριφυλίας καὶ τὰ Σκλαβᾶτα τῆς Κεφαλληνίας, τὰ ὅποια ἐσημείωσεν ὁ Weigand, προέρχονται ἀπλῶς ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν τοῦ Σκλάβου ἐπονομαζομένην (συχνὸν εἶναι τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Σκλάβος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα προελθὸν ἀπὸ αἰχμαλώτους ἢ σκλάβους νεωτέρων χρόνων) καὶ δὲν ἔχει σχέσιν μὲ Σλάβους.

Τὸ δὲ τοπωνύμιον Σκλαβερόν (βουνὸ εἰς τὴν Κάλυμνον²) πιθανῶς δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸ σκλάβος=δούλος, αἰχμάλωτος, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα φυτοῦ σκλάβος, τὸ ὅποσον ἀλλαχοῦ μὲν δηλοῖ εἶδος σταφυλῆς (τὸ καὶ σκλαβοφιλέρι λεγόμενον) ἢ κλήματος, ἀλλαχοῦ ἀγριοσελίον τι. Σκλαβερόν λοιπὸν εἶναι ὁ τόπος ὁ παράγων τὸ φυτὸν τοῦτο.

Τὴν δὲ λέξιν **βάρβαρος**, ἡ ὅποια τὸ πάλαι ἀπεδίδοτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς ξένους κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουσι ἑαυτοὺς Ῥωμαίους, ἀποδίδουν προθύμως εἰς τὴν δημωδεστέραν γλῶσσαν αὐτῶν³. Ἀναφέρω μόνον μερικὰ παραδείγματα τυχαίως συλλεγέντα ἐκ διαφόρων ἐποχῶν, ὑποθέτω δ' ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν εὐκόλως. Ὁ Φώτιος γράφει εἰς τὰ Ἀμφιλόχεια⁴ ὅτι «τὸ ἐγκομβύσασθαι βαρβάρου φωνῆς ἀλλ' οὐχ ἑλληνίς λέξις ἔδοξε». Ὁ Ἰωάννης Γεωμέτρης λέγει «εἰς τινὰ κατελθόντα εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀγροικισθέντα⁵:»

οὐ βαρβάρων γῆν ἀλλ' ἰδὼν τὴν Ἑλλάδα
ἐβαρβαρώθη καὶ λόγον καὶ τὸν τρόπον

Ἔστι ὁ Κωνσταντινοπολίτης ἀστὸς ἐπισκεφθεὶς πτωχὴν ἐπαρχίαν, ὅπως ἦτο τότε ἡ Ἑλλάς, ἐνόμισε καὶ ἐνομίσθη ὅτι «ἐβαρβαρώθη» τὸν τρόπον εἶναι εὐνόητον. Ἀλλὰ πῶς «ἐβαρβαρώθη» τὸν λόγον; Μαθῶν ἴσως σλαβικά; (τὰ ἀλβανικά ἀκόμη δὲν εἶχον εἰσαχθῆ). Ἢ ἠδύνατο τοῦτο νὰ λεχθῆ, ἂν δὲν εἶχομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι ἡ βαρβαρώσις ἀναφέρεται εἰς τὴν διάλεκτον. Ἐκ τῶν στίχων λοιπὸν τοῦ Ἰωάννου Γεωμέτρη φαίνεται ὅτι τὸν δέκατον αἰῶνα ὠμιλεῖτο διάλεκτος ὅχι μόνον εἰς Ἀθήνας (ἂν ἐπρόκειτο περὶ Ἀθηνῶν, θὰ ἀνεφέροντο αὐταὶ πιθανώτατα χάριν τῆς ἀντιθέσεως) ἀλλὰ καὶ ἔξω αὐτῶν. Ἀπομένει μόνον ζήτημα ἂν ἡ «βάρβαρος»

¹ Παρὰ ΦΡΑΝΤΖΗ π. χ. σ. 200, 14 (Bonn).

² K. DIETBRICH, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden, 1908, σ. 281.

³ Βλ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΟΥ, Ἡ λέξις βάρβαρος ἐτυμολογικῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῶν σημασιῶν αὐτῆς ἐξεταζομένη. Τεσσαρακονταετηρίς τῆς καθ' ἡγεσίαις Κ. Κόντου, 1909 σ. 409.—J. JÜTHNER, Hellenen und Barbaren, 1923, σ. 142 κέξ.

⁴ Migne, Patr. gr. 101,557 A.

⁵ Migne, ἐνθ. ἀνωτ., 106,922.

αὕτη διάλεκτος ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ σημερινοῦ λεγομένου βορείου ιδιώματος με̂ ἔκπτωσιν ἢ ἐξασθένευσιν ἀτόνων φωνηέντων ἢ ἄλλη τις παραλλαγή.

Καὶ ὁ Εὐστάθιος ὀνομάζει τοὺς Παφλαγῶνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας «ἔθνος ἀτάσθαλον καὶ ἐν Ἑλλησι βάρβαρον»¹ προφανῶς διὰ τὴν διάλεκτον. Ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος θρηγεῖ, διότι εἰς τὰς Ἀθήνας ἀκούει «βάρβαρον» διάλεκτον: «τί χρεὼν πάσχειν ἡμᾶς τοὺς ἀπάσης σοφίας ὑπερορίους καὶ παρ' οἷς βάρβαρος μόνον ὄχλος καὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἀπώσαμενος καὶ οἱ πάλοι ἀπτικιστὰι νῦν βαρβαρισταί, ὡς μόλις τῶν τριῶν τούτων ἐνιαυτῶν (καθ' οὓς ἔμεινεν ἐν Ἀθήναις δηλ.) σύνεσιν μελετῆσαι, ἄνευ τῶν ἔτι περιωζομένων ἀδιαφθόρων ὀνομάτων τοῦ Πειραιέως, τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῆς Καλλιρρόης, τῆς Ἐλευσίνος, τοῦ Μαραθῶνος, καὶ τοῦ ὑποκορίζειν δενδρύφια, προβατύλλια, παιδύλλια καὶ τὰ γε λοιπὰ ὁ τεῦτος καὶ ἀτοῦνος καὶ τὰ τούτοις σύστοιχα; τίς καὶ συνήσει μὴ συγγηράσας καὶ μαθῶν γλωτταν ἐπατεῖν βάρβαρον»;² Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Ἀκομινᾶτος βάρβαρα θεωρεῖ τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα, κακῶς δ' ὁ Vasiliev ἐνόμισεν³ ὅτι τὰ παράπονα τοῦ Ἀκομινᾶτου περὶ τῆς βαρβάρου γλώσσης τῶν Ἀθηναίων ἀφορμὴν ἔχουν τὴν ὑπαρξίν Σλάβων ἐν αὐτῇ. Καὶ ὁ πατριάρχης Φιλόθεος εἰς τὸν βίον Σάββα τοῦ νέου γράφει⁴ παρόμοια περὶ Ἀθηναίων: «Ἀθήνας ὄρα (δηλ. ὁ ἅγιος Σάββας κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψίν του) τὰς πάλοι θαυμασθείσας ἐπὶ σοφίᾳ. . . . μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τούναντίον ἅπαν ὄραν εἶχε βάρβαρον καὶ λόγον καὶ τρόπον ἀντὶ τῆς παλαιᾶς εὐδοξίας ἐκείνης καὶ τοῦ χρυσοῦ τῶν σοφῶν γένους». Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀκόμη δύο λόγοι Ἑλληνας γράφοντες πρὸς Μαρτῖνον Κρούσιον κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ὁμιλοῦν μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῆς «βαρβάρου» διαλέκτου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Συμεὼν Καβάσιλας γράφει⁵: «Περὶ δὲ τῶν διαλέκτων τί ἂν καὶ εἴποιμι, πολλῶν οὐσῶν καὶ διαφόρων ὑπὲρ τὰς ἐβδομήκοντα; Τούτων δ' ἀπασῶν ἢ τῶν Ἀθηναίων χειρίστη· βουλόμενος γὰρ εἰπεῖν, ἰδοὺ πίστις, ὑπήνη, Ἑλλήνων δικαιοσύνη λέγουσιν ἀντὶ τούτων ἐπὰ πίστι, ἐπὰ σολή(;) ἐπὰ ρομήικη κρίσι. Καὶ ἀντὶ τοῦ σὺ σοὺ καὶ πορεύου σοῦζε καὶ λύτραν, λούτραν. Οὓς οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες καλῶς τὰ πολλὰ φθεγγόμενοι βαρβάρους τὸ παράπαν ἀποκεκλήκασιν τούτους βδελυττόμενοι». Ὁ δὲ Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς ἐπιστέλλει⁶ πρὸς τὸν αὐτὸν Μ. Κρούσιον ζητοῦντα παρ' αὐτοῦ νά του γράψῃ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ἀθηναίων:

¹ Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Λαογραφικαὶ εἰδήσεις παρὰ τῷ Θεσσαλονίκῃς Εὐσταθίῳ, Ἐπειρηὶς Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, 1, 1924, σ. 20.

² ΜΙΧΑΗΛ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΥ. Τὰ σωζόμενα, ἔκδ. Σ. Λάμπρου, 2, σ. 44.

³ VASILIEV, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, Βυζαντινὰ Χρονικά, 5, σ. 433.

⁴ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, 5, 1898, σ. 290,30.

⁵ MARTINI CRUSII, Turcograecia, σ. 411.

⁶ Turcograecia, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 216.

«ἡ πλέον βάρβαρος (διάλεκτος δηλ.) ἔστι ἡ τῶν Ἀθηναίων». Καὶ ἀλλαχοῦ¹: «πῶς ἂν τὴν βάρβαρον γράψαιμι ἀπορῶ».

Ὅμοίως ὀνομάζεται βάρβαρος ἡ τσακωνικὴ διάλεκτος, ἡ σήμερον ἀναγνωριζομένη ὡς νεοδωρικὴ. Ὁ Μάζαρις γράφει²: «ὡςπερ βεβαρβάρωνται γε οἱ Λάκωνες καὶ νῦν κέκληνται Τζάκωνες καὶ πιάσον καὶ σφίζον τα καὶ δῶσον τα . . . καὶ ἄλλ' ἄττα βάρβαρα λέγουσι». Βάρβαροι εἶναι οἱ τύποι πιάσον, δῶσον, σφίζον!

Τὸ συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ κατάστασις τῶν Σλάβων, οἱ ὅποιοι ἀνοργάνωτοι ὑπεδουλώνοντο εὐκολα ἀπὸ διαφόρους λαούς, τοὺς Ἀβάρους καὶ ἄλλους, δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς ἐπιδρομὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἡ μνεία τῆς «βαρβάρου» ἐλληνικῆς δεικνύει ἀντιθέτως ὅτι ὠμιλεῖτο ἀκόμη κατὰ τὸν μεσαιῶνα διάλεκτός τις καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ χώρα δὲν εἶχεν ἐκσλαβισθῆ, ὅπως ἐνομίσθη ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικοὺς.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.—Über die ungleiche Ausmodellierung der morphologischen Oberfläche Griechenlands, von Joh. Trikkalinos.

Ἀνεκοινώθη ὑπὸ κ. Κ. Κτενᾶ.

Die morphologische Untersuchung Griechenlands bietet eine Fülle von interessanten Aufgaben, von denen eine das Thema der folgenden Untersuchung bildet.

Die durch die Einwirkung revolutionärer und evolutiver Bewegungen entstandene tektonische Erdoberfläche der griechischen Halbinsel ist durch die Einwirkung der exogenen Kräfte umgestaltet. Diese Kräfte wirken auf die noch nicht umgewandelte tektonische Oberfläche und haben im Laufe der geologischen Perioden als Resultat die Entstehung der morphologischen Oberfläche, die nunmehr in den Grundlinien mit der tektonischen sich deckt. Wie überall auf der Erde wahrt die morphologische Oberfläche meistens die Grundzüge ihrer Abstammung, die aber mehr oder weniger, je nach der Art der Gesteine und geographischen Breite, in welcher die betreffende Gegend liegt, verändert wird; so sehen wir auch bei der morphologischen Erdoberfläche des griechischen Bodens noch die tektonischen Linien, die als Gebirgsketten von Norden nach Süden sich erstrecken.

¹ Αὐτόθι, σ. 238.

² ELLISSEN, Analekten der mittel—und neugriechischen Litteratur, 4, σ. 230.